ଗାନ୍ଧୀ, ପଟେଲ, ନେହେରୁ ଓ ସୁଭାଷ

ଡକ୍ଟର ଅତୁଲ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଧାନ

ଏବେ ସ୍ୱାଧୀନତା ପୂର୍ବର ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳର କଂଗ୍ରେସ ନେତାମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସମୀକ୍ଷା କରାଯାଉଛି । ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ୧୯୪୭ ମସିହାର ପ୍ରାକ୍‌କାଳର କଂଗ୍ରେସ ଏବଂ ଏହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ କଂଗ୍ରେସ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ମୌଳିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି । ସ୍ୱାଧୀନତା ପୂର୍ବର କଂଗ୍ରେସ ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ସଂସ୍ଥା ଥିଲା ଏବଂ ଦଳମତ ନିର୍ବିଶେଷରେ ବିଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ରିତ କରି ଦେଶକୁ ଔପନିବେଶିକ ଶାସନରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରୁଥିଲା । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ କଂଗ୍ରେସ ଏକ କ୍ଷମତାସୀନ ଦଳରେ ପରିଣତ ହେଲା ଏବଂ କ୍ଷମତା ମାଧ୍ୟମରେ ଦେଶର ବିକାଶ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲା । କ୍ଷମତାରେ ରହିଲେ ଦଳ କିମ୍ବା ବ୍ୟକ୍ତି ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ହେବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ସ୍ୱାଧୀନତାର ଅବ୍ୟବହିତ ପୂର୍ବରୁ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ କଂଗ୍ରେସ ଦଳକୁ ଏକ ସାମାଜିକ ସେବା ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ମତକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉଥିବା କଂଗ୍ରେସ ଲୋକେ ସର୍ବୋଦୟ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ସେଭଳି ସୁସଂଗଠିତ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ପୂର୍ବେ ଯେଉଁମାନେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ଓ ସରକାରଙ୍କ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ନୀତି ପ୍ରକୃତରେ ମୁସଲମାନ୍‌ମାନଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ସୁହାଉଛି ବୋଲି କହୁଥିଲେ ଏବେ ଦୀର୍ଘଦିନର ନିର୍ବାଚନୀ ଲଢେଇ ଫଳରେ ସେମାନଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନେ କେନ୍ଦ୍ରରେ କ୍ଷମତା ଅଧିକାର କରିଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବ ରାଜନୀତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ 'ଧର୍ମ ନିରପେକ୍ଷ' କଂଗ୍ରେସ ଏବଂ ହିନ୍ଦୁତ୍ୱବାଦୀ ଭାରତୀୟ ଜନତା ପାର୍ଟି ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଆଖିଦୃଶିଆ ପାର୍ଥକ୍ୟ ନାହିଁ । ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇପାରେ ଯେ ଭାରତୀୟ ଜନତା ପାର୍ଟି କଂଗ୍ରେସ ନେତୃତ୍ୱ ପରମ୍ପରାକୁ ଆପଣେଇ ନେଇଛି ।

କେତେକ ଲୋକ କହୁଛନ୍ତି ଯେ ସର୍ଦ୍ଦାର ବଲ୍ଲଭ ଭାଇ ପଟେଲ ନେହେରୁଙ୍କ ବଦଳରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ ଦେଶ ଠିକଣା ମାର୍ଗରେ ଯାଇଥାଆନ୍ତା, ନେହେରୁଙ୍କ ତ୍ରୁଟିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥନୀତି ଏବଂ ଜାମ୍ମୁ ଓ କାଶ୍ମିର ଏବଂ ଭାରତ–ଚୀନ ସୀମା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ପଦକ୍ଷେପ ଫଳରେ ଦେଶ ପାଇଁ ସମସ୍ୟାମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଏବଂ ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ ଏହି ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଧିକ ବାସ୍ତବବାଦୀ ଓ ଫଳପ୍ରଦ ପଦକ୍ଷେପ ଅବଲମ୍ବନ କରିଥାନ୍ତେ । ନେହେରୁ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେବାର ପଚିଶବର୍ଷ ପରେ ଶେଷ ବଡଲାଟ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜା ଗୋପାଳାଚାରୀ ଲେଖିଥିଲେ, 'ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ନେହେରୁ ବୈଦେଶିକ ମନ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ପଟେଲ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ ଉତ୍ତମ ହୋଇଥାଆନ୍ତା ।

୧୯୧୭ ମସିହାରେ ପଟେଲ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ, ୧୯୨୮ରେ ସେ ସଫଳ ଭାବରେ ବର୍ଦ୍ଦୋଳିର କୃଷକମାନଙ୍କର ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ନେତୃତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ, ସେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ସଂଗଠକ ଥିଲେ, ୧୯୩୧ରେ କରାଚୀରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ ସେ ସଭାପତି ଆସନ ମଣ୍ଡନ କରିଥିଲେ, ୧୯୩୫ରୁ ୧୯୪୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ସଂସଦୀୟ କମିଟିର ସଭାପତିଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଭାରତୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ର ସହିତ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ମିଶ୍ରଣ ପଟେଲଙ୍କ ବଳିଷ୍ଠ ନେତୃତ୍ୱ ଯୋଗୁଁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ସମୟୋପଯୋଗୀ ପଦକ୍ଷେପ ବିନା ହାଇଦ୍ରାବାଦର ମିଶ୍ରଣ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ହୋଇଥାନ୍ତା ଏବଂ ଏହା ଭାରତର ଏକ କ୍ଷତରେ ପରିଣତ ହୋଇଥାନ୍ତା । ବଡଲାଟ୍ ଲର୍ଡ ୱାଭେଲ୍‌ଙ୍କ ସମେତ ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱ ଓ ପ୍ରଶାସନିକ ଦକ୍ଷତାର ଉଚ୍ଚ

ପ୍ରଶଂସା କରିଛନ୍ତି । ୧୯୫୯ ମସିହା ମେ ମାସରେ ଭାରତର ତତ୍କାଳୀନ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଡକ୍ଟର ରାଜେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସାଦ ଲେଖିଥିଲେ, 'ସର୍ଦ୍ଦାର ପଟେଲଙ୍କ ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତିଜ୍ଞ ବିଚକ୍ଷଣତା ଓ ଦୃଢ ପ୍ରଶାସନ ଯୋଗୁଁ ଆଜି ଭାରତ ତିଷ୍ଠି ରହିଛି ଏବଂ ଆମେ ଏହା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରିପାରୁଛୁ ତଥା ଆଲୋଚନା କରିପାରୁଛୁ ।'

୧୯୧୬ରେ ଲକ୍ଷ୍ନୌ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ ପ୍ରଥମେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ଭେଟିଥିଲେ । ସେ ନିଜ ପିତା ମୋତିଲାଲ ନେହେରୁଙ୍କ ସହିତ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶ (ସାମ୍ପ୍ରତିକ ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ)ରେ କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନର ସଂଗଠନ ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ।

ଜବାହରଲାଲ ୧୯୨୯ ମସିହାରେ ଲାହୋରରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ କଂଗ୍ରେସ ଅଧିବେଶନରେ ସଭାପତିତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଏହି ଅଧିବେଶନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣସ୍ୱରାଜ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା । ପଟେଲଙ୍କଠାରୁ ଚଉଦବର୍ଷ ସାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଜବାହରଲାଲଙ୍କୁ ନିଜର ରାଜନୈତିକ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ବୋଲି ବିଚାର କରୁଥିଲେ । ଏହାର କାରଣ ନିଜର ତ୍ୟାଗ ଓ ଆଦର୍ଶବାଦ ପାଇଁ ଜବାହରଲାଲ ସାଧାରଣ ଜନତା ଏବଂ ଯୁବଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରେ ବହୁତ ଲୋକପ୍ରିୟ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୩୬–୩୭ରେ ନେହେରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ପାଇଁ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଦଳର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ସମାଜବାଦକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ୧୯୪୬ରେ ମୌଲାନା ଆବୁଲ କାଲାମ ଆଜାଦ ଓହରି ଗଲାପରେ ନେହେରୁ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ସଭାପତି ପଦ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଆଜାଦ ନିଜର ଆତ୍ମଜୀବନୀରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ ସେ ଏହି ପଦ ପାଇଁ ନେହେରୁଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତେ ପଟେଲଙ୍କ ନାମ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଥିଲେ ଉଚିତ ହୋଇଥାନ୍ତା । ୧୯୪୬ ମସିହାରେ ଏପ୍ରିଲ ମାସରେ ସର୍ବସମ୍ମତ ଭାବରେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ସଭାପତିଭାବେ ନିର୍ବାଚିତ ହେବା ଫଳରେ ନେହେରୁ ସହଜରେ ଅନ୍ତରୀଣ ସରକାରର ମୁଖ୍ୟ ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ପ୍ରଥମ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇପାରିଥିଲେ ।

ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ପଦରେ ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ ଗଣତନ୍ତ୍ର, ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା, ସମାଜବାଦ, ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ମତବାଦ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଭିତ୍ତିରେ ନୂତନ ଭାରତ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲେ । ସେ ସମାଜବାଦ ତଥା ବିଜ୍ଞାନ ଓ କାରିଗରୀ କୌଶଳର ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ଦେଶ ବୈଷମ୍ୟ ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ସେ ଯୋଜନା, ସରକାରୀ ଉଦ୍ୟୋଗ, ଗୁରୁଶିଳ୍ପର ବିକାଶ, ଦ୍ରୁତ ଔଦ୍ୟୋଗୀକରଣ ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନ, କାରିଗରୀ କୌଶଳ ଏବଂ ଆଣବିକ ଶକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଗ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ କରିଥିଲେ । ଦେଶରେ ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ଅର୍ଥନୀତି ବିକଶିତ କରିବା ପାଇଁ ସେ ବୈଦେଶିକ ପୁଞ୍ଜିର ବିନିଯୋଗ ଓ ବୈଦେଶିକ ସାହାଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣର ପରିପନ୍ଥୀ ଥିଲେ । ଘରୋଇ ଉଦ୍ୟୋଗଗୁଡିକୁ ସୁରକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ନେହେରୁ ସରକାର ଆମଦାନୀ ଉପରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଜାରି ରଖିଥିଲେ । ଫଳରେ ସେଗୁଡିକ ଅପ୍ରତିଯୋଗୀ ହୋଇପଡିଲେ । ନେହେରୁ ସରକାର ସରକାରୀ ଉଦ୍ୟୋଗକୁ ସୁହେଇଲା ଭଳି ଔଦ୍ୟୋଗିକ ଅନୁମତି ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କଲେ । ସରକାରୀ ଉଦ୍ୟୋଗରେ ବହୁଲୋକଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି ଦେବା ଫଳରେ କାରଖାନା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଡିକର ମୂଲ୍ୟ ବଢିଗଲା । ଆମଦାନୀ ଉପରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଫଳରେ ବୈଦେଶିକ କମ୍ପାନୀମାନେ କାରିଗରୀ କୌଶଳକୁ ବିକ୍ରି କରିବା ପାଇଁ ଅମଙ୍ଗ ହେଲେ । ଫଳରେ କାରିଗରୀ କୌଶଳ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରତୀୟ କାରଖାନାମାନ ଅନୁନ୍ନତ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଲେ । ନେହେରୁଙ୍କ ତ୍ରୁଟିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥନୀତି ଫଳରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ହାର ହ୍ରାସ ପାଇଲା ।

ସ୍ୱାଧୀନତାର ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସାମ୍ୟବାଦୀ ରୁଷିଆ ଓ ଚୀନରେ ସାମ୍ୟବାଦୀମାନଙ୍କର ସଫଳତାକୁ ଆଖିରେ ରଖି ବହୁଲୋକ ଭାରତର ବିକାଶ ପାଇଁ ସମାଜବାଦ ଉପଯୁକ୍ତ ମାର୍ଗ ବୋଲି ବିଚାର କରୁଥିଲେ । ଏଭଳି ସ୍ଥିତିରେ କଂଗ୍ରେସ ଦଳ ସମାଜବାଦୀ ଢାଞ୍ଚାରେ ସମାଜ ଗଠନ (୧୯୫୫) ଏବଂ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସମାଜବାଦ (୧୯୬୪)କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ନେହେରୁ ଘରୋଇ ଉଦ୍ୟୋଗକୁ ବିରୋଧ କରି ନଥିଲେ, ସେ ମିଶ୍ରିତ ଅର୍ଥନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିଲେ । ପଟେଲ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ ଯେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦାରୀକରଣ ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରିଥାନ୍ତେ, ତାହା କହିହେବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବାସ୍ତବବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତିଜ୍ଞ ଭାବରେ ପଟେଲ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ଅଲଗା ଭାବରେ ପରିଚାଳିତ କରିଥାନ୍ତେ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ । ଅଶୋକ ଭି. ଦେଶାଇଙ୍କ ମତରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ସମୟରୁ ଗଡି ଆସୁଥିବା ଆମଦାନୀ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ନୀତିକୁ ପଟେଲ ସରକାର ଉଚ୍ଛେଦ କରିଥାନ୍ତେ ଏବଂ ଔଦ୍ୟୋଗିକ ଅନୁମତି ନୀତି ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିନଥାନ୍ତେ ।

ରାଜନୈତିକ ବ୍ୟାପାରରେ ଗାନ୍ଧୀ, ପଟେଲ, ନେହେରୁ ଓ ସୁଭାଷଙ୍କ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଥିଲା । ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ

ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଅହିଂସା ନୀତିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ଖୋଲା ଖୋଲି ଭାବରେ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଥିଲେ । ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ଥର ପାଇଁ କଂଗ୍ରେସ ସଭାପତି ପଦର ପ୍ରାର୍ଥୀତ୍ୱକୁ ଗାନ୍ଧୀ ବିରୋଧ କରିଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ବିରୋଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ୧୯୩୯ରେ କଂଗ୍ରେସ ସଭାପତିଭାବେ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ ଏବଂ ସୁଭାଷ ବିରୋଧୀ କଂଗ୍ରେସ ଲୋକେ ପଟେଲଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଏକତ୍ର ହେଲେ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ ମଧ୍ୟ ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ ତାଙ୍କର ଅହିଂସାନୀତି ଓ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ ନୀତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରୁନଥିଲେ । ୧୯୪୫ ମସିହା ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ ନେହେରୁ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ହିନ୍ଦ୍ ସ୍ୱରାଜ (୧୯୦୯)ରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ମତାମତ ଉପରେ ସନ୍ଦେହ ପ୍ରକଟ କରି ଚିଠି ଲେଖିଥିଲେ । ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜୀବନ ସତ୍ୟ ଓ ଅହିଂସା ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଏବଂ ଶିଳ୍ପ ସଭ୍ୟତା ଶୋଷଣ ଓ ହିଂସା ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଏହି ମତକୁ ନେହେରୁ ଗ୍ରହଣ କରି ନଥିଲେ ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଗଠିତ ପ୍ରଥମ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳରେ ନେହେରୁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ପଟେଲ ଉପପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ନେହେରୁ ଓ ପଟେଲଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୀବ୍ର ମତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ୧୯୪୮ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ମାସ ୬ ତାରିଖରେ ନେହେରୁ ପଟେଲଙ୍କ ସହିତ ମତଭେଦ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ପାଖକୁ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲେ । ସେ ଲେଖିଥିଲେ, 'ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୁଁ କିମ୍ବା ପଟେଲ ବାହାରି ଯିବା ଉଚିତ ।' ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ସମୟରେ ଅବିଭକ୍ତ ଭାରତର ରାଜକୋଷରୁ ପାକିସ୍ତାନକୁ ୫୫କୋଟି ଟଙ୍କା ଦେବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗାନ୍ଧୀ ଓ ପଟେଲଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତପାର୍ଥକ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ପଟେଲ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗଙ୍କୁ ପାକିସ୍ତାନର କାଶ୍ମିର ଆକ୍ରମଣ ସହିତ ଯୋଡିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଓ ଲର୍ଡ ମାଉଣ୍ଟବ୍ୟାଟେନ୍ ପାକିସ୍ତାନକୁ ୫୫କୋଟି ଟଙ୍କା ନଦେବା ଅସମ୍ମାନଜନକ ହେବ ବୋଲି ମତ ଦେଇଥିଲେ । ୧୯୪୮ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ମାସ ୧୪ ତାରିଖ ଦିନ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ କ୍ୟାବିନେଟ୍ ପଟେଲଙ୍କ ବିରୋଧ ସତ୍ତ୍ୱେ ପାକିସ୍ତାନକୁ ୫୫କୋଟି ଟଙ୍କା ଦେବା ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କଲା । ଗାନ୍ଧୀ ପରିଚାଳିତ କଂଗ୍ରେସରୁ ବିତାଡିତ ହୋଇ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷ ପ୍ରଥମେ ଫରୱାର୍ଡ ବ୍ଲକ୍ ଏବଂ ପରେ ଆଜାଦ ହିନ୍ଦ ଫଉଜ ଗଠନ କରିଥିଲେ । ସେ ୧୯୪୫ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ବିମାନ ଦୁର୍ଘଟଣାରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀ ୧୯୪୮ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ମାସ ୩୦ ତାରିଖରେ ନାଥୁରାମ ବିନାୟକ ଗଡସେ ନାମଧ୍ୟେୟ ହିନ୍ଦୁ ଆତତାୟୀର ଗୁଳିରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିଲେ । ବିଚାରବେଳେ ଗଡସେ କହିଲେ ଯେ ଜାତିର ପିତା ପ୍ରକୃତରେ ପାକିସ୍ତାନର ପିତା ଓ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ସମର୍ଥକ । ପଟେଲ ୧୯୫୦ରେ ହୃଦ୍‌ଘାତରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିଲେ । ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ ଆହୁରି ୧୪ବର୍ଷ ବଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ରହିଥିଲେ ।

ଉଭୟ ଗାନ୍ଧୀ ଓ ନେହେରୁ ନିଜ ନିଜ ପନ୍ଥାରେ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ଥିଲେ । ପଟେଲଙ୍କ ବାସ୍ତବବାଦୀ ନୀତି ଫଳରେ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟଗୁଡିକର ମିଶ୍ରଣ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ରାଜନୀତିରେ ଆଦର୍ଶବାଦର ମଧ୍ୟ ଏକ ସମ୍ମାନଜନକ ସ୍ଥାନ ରହିଛି । କେବଳ କୃତିତ୍ୱ ନୁହେଁ, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଆଦର୍ଶ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତିଜ୍ଞ ଓ ନେତାମାନଙ୍କୁ ବିଚାର କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ନେହେରୁ ଉପନିବେଶବାଦର ଉଚ୍ଛେଦ ପାଇଁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ୧୯୪୯ରେ ଇଣ୍ଡୋନେସିଆର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମକୁ ସମର୍ଥନ ଦେବା ପାଇଁ ନେହେରୁ ନୂଆଦିଲ୍ଲୀରେ ସମ୍ମିଳନୀ ଡକାଇଥିଲେ । ସେ ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷତା ଓ ଆଫ୍ରୋଏସୀୟ ଏକତାକୁ ଭାରତର ବୈଦେଶିକ ନୀତିର ମୂଳପିଣ୍ଡ ଭାବରେ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏହି ନୀତିକୁ ୧୯୭୭ ମସିହାରେ ଗଠିତ ଜନତା ସରକାରର ବୈଦେଶିକ ମନ୍ତ୍ରୀ ଅଟଳ ବିହାରୀ ବାଜପେୟୀ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ ।

ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ
ଇତିହାସ ବିଭାଗ, ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ

❖ ❖ ❖